

HALOTTELTAKARÍTÁS AZ AVESZTÁBAN

IRTA:
FÁBIÁN TIBOR

BÖLCSÉSZETDOKTORI ÉRTEKEZÉS

DEBRECEN, 1930
|DEUTSCH MÓR KÖNYV- ÉS MŰNYOMDAI INTÉZET
NYOMÁSA
FERENC JÓZSEF-ÚT 81

*Hálás tanítványi kegyelettel,
DR. KLEIN MIKSA
a Ferenci József Országos Rabbiképző Intézet tanára
áldott emlékének*

ELŐSZÓ

Az emberi lélek története, állati ösztöneinek törpülése, felhasadó értelmének tágulása, megmutatkozik hitében.

A vallási hit és a néphit — mely legtöbbször az előző ősvallás maradéka, — évezredes fejlődésében elárulja, hogy — „honnan?”

Milyen sötétlő, mythikus tudatokból jutottunk el, ...ameddig eljutottunk.

„E mélység fölött az értelem mér-ónja
Mint könnyű pehelyszál, fönnakad, fölleben:
De a lélek érzi, hogy az örvény vonja,
S a gondolat elvész csodás sejtelemben,
Nem ismert világnak erezi nyomását,
Rettegő örömmek elragadja kéje,
A leviathánnak hallja hánykódását
Az *Úr lelke* terült a víznek föléje.”¹

Akik meg akarták, fejteni lényünk soha el nem haló, csak szunnyadó érzéseinek tudatalatti titkait, felkutatták a primitív népek életét, hogy abból vonjanak a lélek eredetére, kialakulására, összehasonlító következtetést.

De a letűnt ősvallások nyomai, hagyományai, még többet sejtetnek.

Ilyen sokat rejtő, lassú serdülést fölfedő az Aveszta² vallása, Zarathusztra tanítása, a régi perzsáknak századokon át erőben virágzó, hódítva terjedő hite.

¹ Arany János: Dante című költeményéből.

² Aveszta: Az Achemenidák köbe vésett emlékei után az iráni nép legrégebbi szellemi kincse. A szó jelentése, törvény. Zend-Aveszta kommentált Avesztát jelent. Hamisan értik tehát e szót, hogy Zend, a nyelv jelölésére. Az eredeti Aveszta állítólag kiterjedt irodalom volt, mely a tudomány egész területét körülfogta. A hagyomány szerint Nagy Sándor parancsára elpusztították, csak töredékei maradtak meg, amikből az első Sassanidák ideje alatt, egy kánoni érvényességű kódexet szerkesztettek a papok. Huszonegy naszkot, (könyvet), tett ez ki. E naszkok közül

„Spítama-nemzetségből való-Zarathusztra”, ante 1000-ben működhetett.³ Ő az első vallásalapító, akiről tudunk.

Halottas törvényei megmagyarázásával próbálkozom; de nem csak azért, mert ezt nem tárgyalták még, hanem, mert a halál, mindenütt a kegyelet erejével, féltőn, szent örökségként, leginkább megőrzi, ami régi és hagyomány.

— ma csak egy van meg teljesen, a Videvdat. (A régi elnevezése a könyvnek, amint általában idézik: Vendidad, de úgy helyes, ahogyan azt már Fr. Wolff, új és egyedül megbízható fordításában átírja: Videvdat; ami azt jelenti, hogy „videvo-data” a démonok elleni törvénykönyv.) Ezek a naszkok pehlevi átírásban a IX. századig maradtak meg. Az Avesztából lassanként elveszett minden, ami nem az istentiszteletrre vonatkozott, ugyanis leginkább azokat őrizték meg az Indiába menekült községek. Az első Aveszta kéziratok 1761-ben kerültek Európába, Anquetil du Perron révén, aki, hogy megszerezhesse ezeket, indus katonai szolgálatba szegődött és hét évig perza papok között élt. Sok fontos kéziratot talált Indiában Raskis is. Az Aveszta szövegek magyarázatát Bournoff kezdte el. Kritikai kiadást Westergard adott ki, ujabban és legteljesebben pedig Geldner. A szótárt Bartholomae készítette ehhez. Az Avesztához fűződő commentárokat „pehlevi” irodalmi néven foglaljuk egybe. E. W. West fordította le.³E. Meyer megállapítása ez. (Ursprung und Anfänge... 58.) Ezt vallja Geldner is és úgy nyilatkozik: „a historikus élesebben látott a philológusoknál.” (Die Kultur der Gegenwart. Persische Literatur.) Főleg Darmesteter ellen szól ezzel, aki még a Gáthát is, (az Aveszta kétségtelenül legrégebb könyvét) csak ante 100-ra teszi, a többi könyvekről pedig azt tanítja, hogy post 100 táján keletkeztek, bennük platonikus és zsidó, (főleg Philó) hatások találhatók. Jackson elismeri a tradíciót, mely szerint Zarathusztra fellépése ante 600 körül lehetett. Bartholomae szerint ennél sokkal régebben élt. Clemen azt hiszi, jóval 1000 előtt működhetett. Egés.2 fantasztikus mondák is vannak fellépésének idejéről: Pithagoras elment Zarathusztrához, hogy tisztítsa meg őt előbbi élete foltjaitól és tanítsa meg mind a törvényekre, amit a jámbornak tudnia kell. (Porphyries vit, Pithag. ed.. Nauck). Noéval és Henocchal is azonosítják. (Clemen: 491.) Elhivatottságának és prófétságra való készülésének poétikus legendáig úgyszintén tanításának veleje, rendszere, megtalálhatók minden vallástörténeti kézi könyvben.

I.
HALOTTAS RENDELKEZÉSEK
AZ AVESZTÁBAN
VIDEVDAT KÖNYVÉNEK TÖRVÉNYEI

AZ ELFÖLDELÉS BŰN

„Ó Teremtője e gyarló világnak, dicsőséges Asa! Mi itt a földön a legrettenetesebb?”

Felelte Ahuramazda: „Arazura orma, ó Spitama-Zarathusztra, ahol összegyűlnek a drug barlangjából való dévák.”

„Ó Teremtője e gyarló világnak dicsőséges Asa! Mi itt a földön másodiknak a legrettenetesebb?”

Felelte Ahuramazda: „Az a hely, ahová a legtöbb hullát, kutyák, emberek tetemét temették, ahol felhányták a földet, hogy a verembe holtat fektessenek, vagyis ahol a sírok vannak, ott a rossz szellemeknek a birodalma.”

„És ki örvendeztet meg legjobban e földön?”

„Aki kiássa a sírokat, amikben halott kutyák, halott emberek porladnak s feldúlja, megsemmisíti a temetkezési helyeket. Megörvendeztetnek, ha széthordják ásóval a gonosz szellemek eme barlangjait.⁴ Gyülekező és szaporodó helye a déváknek a temető. Ott keletkeznek a betegségek, amiket ők széthordanak.”⁵

A napnak és világosságnak kitett, a föld felszínén hagyott hulla egy év alatt porrá válik. Az eltemetett pedig csak ötven év múlva lesz olyan jó, mint a föld, amikor már teljesen elkeveredik vele.

Buzdítsd hát arra, ó Spitama-Zarathusztra, a gyarló emberiséget, hogy hordja szét a sírokat.

Aki temetkezési helyből, ember nagyságnyt széthány annak rossz gondolkozását, rossz beszédét, rossz tettét kiegoynlitik. Azért az emberért nem száll harcba a két szellem.”

⁶MIII. 7—13.

⁵VII. 53—59.

⁸ A túlvilági képzetek közé tartozik ez. Hitték, hogy a jámborok lelkét a másvilágra három angyal kíséri, a gonoszokét pedig az alvilágba négy démon és hogy vetélkednek egymással, melyik ragadja el a halálán levőnek a lelkét... A zsidó hitben is megtaláljuk ezt: Bar-Kappara, aki rabbi Jehudának a fejedelemnek halálát nem merte köznapi szóval tudtára adni a népnek, a következőképp értette meg, „az angyalok és hatalmasok megfogták a szent ládát, — Rabbi testét, — az angyalok legyőz-

Nyomban a paradicsomba kerül, üdvözölni fogják a csillagok, meg a nap. És én is üdvözlöm majd, én az Alkotó, Ahuramazda: kívánságod szerint történjék itt veled ó férfú, aki a halandó életből, a halhatatlan létbe kerültél.⁷”

RAGADOZÓKÉ LEGYEN A HULLA

„Hova vigyük hát a halott kutya, halott ember testét ó Ahuramazda?”

„A legmagasabb helyekre, ahol legbiztosabban a falánk kutyák és madarak elé kerül.

A mazdahivő, a hajánál és lábánál cövekelje le erősen a hullát egy darab vassal, kővel, — szaru is megteszi, mert különben a dögevő kutyák és madarak elhordhatják valami csonkját vízhez, ültetvényhez.

Ha valaki nem erősíti le erősen a hullát és valamit elhordanak belőle, akkor mérjenek arra az emberre — megérdemli a teste — kétszázat a lókorbáccsal, kétszázat a fenyítő ostorral.

A megmaradt csontoknak építsenek egy házikót, magas állványra, hogy kutya, róka, farkas ne férhessen ahhoz és esővíz ne szivároghasson be.⁸”

„Ha kutya, vagy ember meghal a házban és amint azt kell, van ott tűz,⁹ báresmán, áldozati csészék, haomák és sajtó, akkor, mindenek előtt, vigyék ki ezeket a törvényhű férfiak. És a hul-

ték a hatalmasokat a szentszékreny elragadtatott tőlünk. (Keth. 104. a. — J. Kii. XI. 32, b. — J. Keth. XII, 35a. — Kohl. Rab. 88a. és 92a.) Rabbii-Eliazar — post 100-ban, — azt tanította, hogy a lelket három sereg angyal fogadja a rossz lelket három csapat démon. (Keth. 104a.) (Kohut Sándor, székesfehérvári-, majd new-yorki főrabbi, volt az első, aki kimutatta a perzsa és zsidó angelológia összefüggéseit.)

⁷ VII. 50—52.

⁸ VII. 45—52. A csont összegyűjtő építmény kőből készül, a teteje boltozat alakú és ki van lyukasztva. De úgy kell a nyílásokat kivésni és belülről gondosan körül tapasztani, hogy az esővíz be ne szivároghasson. (Pehlevi Dadistan 187.) A Salamon-szigetek és Új-Hebridak benszülottei kis ház félüket emelnek halottjaik csontjának és koponyájának a megőrzésére. És legtöbbszörre mindenütt, ahol megették a hullát, vagy kitéték a vadaknak, vagy a napon és a levegőn felbomlani hagyták, a lerotadás után összegyűjtötték a csontokat és így megőrizték. (Realex. der. Vorg. Bestattung.)

⁹ A tűz kultusz, az istentiszteletnek a legfőbb része, minden házban őriztek szent tüzet. Ezt is meg a többi kegyszereket is, meg kellett menteni a halott közelségétől. ... A baresman szent gályából való csokor, ceremóniát végeztek vele. Nem tévesztendő össze a baresnummal ami, a

lát is vigyék ki az előírással helyre, ahol eleméztetik. A tüzet télen kilenc nap múlva, nyáron azonban csak egy hónap elteltével vihetik vissza a házba.¹⁰ Mezítelenül tegyék ki a hullát. Ezer ütést mérjenek arra a lókorbáccsal és ezret a fenyítő szíjjal, aki ruhát hagy rajta.¹¹

Ha a mazdahívó házában egy kutya, vagy ember, esős, havas, viharos időben hal meg, amikor sem állat, sem ember nem mehet ki, vagy amikor már beállott a tél és sötétek a napok, ilyenkor a ház padozatának földjébe a legtisztább részen egy gödröt kell ásni; ha kemény a föld, akkor félcombnyi mélységig, ha porhanyó, akkor derékig. Hamut, vagy másféle porszem száraz anyagot töltsenek bele, vagy téglából és kövekből csinálják a fekvőhelyet. Tegyék koporsóba a hullát.

De a koporsó olyan nagy legyen, hogy a halottnak feje, vagy keze, vagy lába hozzá ne érjen a deszkákhoz. Ereszszék le és feküdjön ő ott elrejtve két-három napig, vagy ha kell, egy hónapig, vagy addig az időig, amíg a madarak felszállnak, a virágok kisarjadzanak, a tócsák felszívódnak és a szél a földöt már kiszáritotta. Akkor azután a mazdaimádók üssenek egy nyílást a házon.¹² Azon át vigye ki két buzgó, ügyes ember, mezítelenre vetkőzve,¹³ előírás szerint a hullát. Téglákkal,

fő tisztulási szertartásnak a neve. ... Haoma: így nevezik azt a növényt amiből erős szent italt készítenek. Az ősi hold istenszimbóluma ez, aki a világfa világító virága. Az ő nedvéből való a halhatatlanságnak eme bódító itala. Használják az indusok is. Sajtót is tartottak a kegyszerek között azzal préselték ki a szent sóma italt.

¹⁰ V. 39—42.

¹¹ VIII. 23—25. A ruhát koporsó félének tekintették. Levegőn kellett lennie a testnek teljes egészében.

¹² Nagyon sok népnél találjuk, hogy igen hosszú ideig őrzik a hullát otthonukban. Marcó-Poló szerint a tibeti tangutok, a holttestet gyakran hónapokig is tartogatják a szobában, ahol olyan helyet készítenek neki, hogy azon át semmiféle bűz nem érzik. Amikor végre elviszik, rendszerint egy nyílást ütnek a házon úgy emelik ki. Mert az ajtót, ablakot, démonok tartják megszállva. (Munkácsi: Vogul népköltési gyűjtemény III. 217—218. 224—226.) A tótoknál még ma is ha nagy a gyermekjárvány a kis koporsókat az ablakon át viszik ki. (Sok adatot közöl erről a szokásról Schefftelowitz: Die altper. Relig.) A fal áttöréssel nem csak a démonoktól akarták megmenteni a holttestet, hanem evvel azt is el akarták érni, hogy miután a nyílást befalazzák, a halál ne találjon többé vissza a házba. És még azt is megakadályozták ezzel, hogy kisérthessen közöttük a lélek. Mert hisz csak ott jöhetne vissza, ahol a testet kivitték. Jól befalazzák, betapasztják tehát az áttört nyílást. A Pehlevi könyvekben már találunk vitákat arról: elengedhető-e a fal megbontása, ha evvel veszélyeztetjük az épület épségét.

vagy kövekkel erősítsék rá egy mészalapzatra, vigyék el és ott tegyék a földre, ahol legbiztosabban észre veszik a dögfaló kutyák és madarak.¹⁴

Ha a kutya, vagy ember fakunyhóban, vagy vesszőből font kalibában hal meg, alkalmas hely után nézzen a mazdahívó és vigyék el a halottat. A házat pedig tisztítsák meg, füstöljék ki szantálfával, benzóéval, aloéval, gránátalmával, avagy: más erősillatú növényvel.

Ha a sátrat lehet könnyebben elvinni, emeljék el, a holtat pedig hagyják ott. Azonban akkor is ki kell azt füstölni.”¹⁵

TISZTÁTLANSÁG

„Egymaga senki ne vigyen hullát, aki egymaga viszi a halottat, vagy foglalozzik vele, az tisztátalan lesz, mert belehatol a Nasav, a fertőzés ördöge, az orrán, száján, fülén, körmén keresztül és soha többé meg nem tisztítható ő.”¹⁶

Rögtön, ahogy az élet jele megszűnt és beáll a halál, jön az a Drug, az a Nasav. Észak felől röpköd le, utálatos légy formájában, előrenyúló térdekkel, felemelt farokkal, mindenütt foltokkal borítottan, olyan mint a legundorítóbb Frafsta. Akit azonban megölnek: kutyák, farkasok, varázslók, vagy ellenség,

¹³ Az Aveszta idejében valóban, ruha nélkül kellett ezt csinálni a halothordozóknak, csak az volt előírva még, hogy keztyűfelét húzzanak a kezükre.

¹⁴ III. 15—20. Két ember kellett a halott felemeléséhez. Áldott állapotban meghalt asszonyhoz pedig négy ember kell és két kutya, kísérről. (1. a kutya c. fejezetet.) Mindenki alkalmas a halott kihordására ha ismeri a törvényeket. Már nyolc éves fiúk is jók erre. Asszonyok is alkalmasak, de a menstruáció idejében tilos még csak közeledniök is a halotthoz. (Pehl. Shayast la Sh. X. 10.)

¹⁵ VIII. 1—3. Természetesen a rendes lakóházat is megtisztítják így, Még ma is nagyon sok vidéken az elhunyt hajtincsét levágják, kifüstölik vele a szobát, hogy ne álmódjanak a halottal. (Moldován...) Az eredeti ok persze onnan ered, hogy volt idő amikor félték a halotti tisztátlanságtól. és így védekeztek ellene.

¹⁶III. 14. Az egész világon elterjedt „tabu” hitet találjuk itt, vagyis hogy egyes tárgyakhoz, állatokhoz, emberekhez tilos hozzáérni, a hozzájuk ért dolgokat megérinteni. A főpap, a király személye is tabu volt. A háborúban ellenséget megölt katona, szent állatot megölt vadász, tabu volt mindaddig, amíg a szertartások szerint meg nem tisztult. A halott, a halotti tárgyak, a menstruáló asszony mindenütt, tisztátalan (tabu) számba ment.

vagy akit szikláról taszítottak le, vagy akit megfojtottak, akkor azt másnap szállja csak meg a Nasav.¹⁷

Akik csak ideiglenesen, a hivatásos halottkihordók híján, foglalkoznak az elhunyttal, vigyék ki a testet egy mészalapzaton, tegyék a földre olyan helyen, ahol legbiztosabban észreveszik a dögfaló kutyák és madarak. És üljenek le három lépésnyire a halottól, az asahivő Ratav (bíró) pedig kiáltassa ki a Mazda-imádók között: Ó hívők! gyűjtsétek bőségesen az urinát, hogy vele ezen halottkihordók leöblíthessék hajukat és testüket.

Használható erre az apró marha, barom urinája. A férfi és asszony csak akkor, ha rokoni házasságban élnek.¹⁸

Akiknek foglalkozásuk, hogy halottal munkálkodjanak, azoknak kijelölt helye ott legyen, ahol legkevesebb a víz, a növény, ahol a föld a legtisztább, a legszárazabb, amerre kevés út vezet, úgy, hogy Ahuramazda fia, a tűz, nem kerül arrafelé, sem pedig aprómarha, barom és Asa-hívő ember. Ott éljen a hullahordó ember, a legszegényebb és a legalacsonyabbrendűek között. Ott egye ételét, hordja ruháját, amíg öreg és törékeny lesz.

Akkor aztán nyúzzák le a fejbőrét a hegynek egyik előre nyúló szikláján, amilyen gyorsan, ügyesen csak lehet és hagyják ott a testét a szentlélek legtöbbet zabáló dögevőinek és

¹⁷1. 1—4. „Északról zúdul elő a rossz” (Jeremiás próféta I. 14. lásd még Jezsájás XIV. 13, Joel II. 20.) Itt is onnan jön az ördög, a tisztatlanság szelleme. Minden népnél észak a titokzatos veszedelmek világa.

Másutt úgy alakul a képzet, hogy maga lélek válik léggé. A Sahari arab törzs nem temeti el az ellenséget, nehogy egyesülhessenek lelkeik az ősi szellemével. Biztosak abban, hogy a lélek miután a testet az orron át elhagyta, egy légy alakjában repdes a tetem körül és zümmögve kéri az arra menőt, hogy temesse el. (Jeremiás: Altorient. Geistes Kult. 453.) A szerbek szerint, légy alakjában, a kulcs lyukon át lopózik a vámpír a szobába. (Juga:38.)

¹⁸ VIII. 11—13- Később megengedték, hogy urina helyett gyümölcsnedvet használjanak a lemosáshoz.

Indiában is használják, megtisztulásra, a tehén urináját. Az emberi és állati excrementumoknak gyógyulásra, ígészésre, varázslásra, megrontásra, főleg tisztálkodásra való igen elterjedt és gyakori használata, valamint annak az élő néphitben ma is megtalálható gyakorlata és maradványa a primitív ember aberrációinak megismeréséhez vezet. Tárgyalásukra itt nincs helyem.

Vérrokonok összeházasodása Zarathusztrának tetsző szent cselekedet volt, ezért itt e megkülönböztetés.

így szóljanak: Ez lemond mindarról, ami rosszat csak gondolt, mondott, cselekedett.¹⁹

Mindenki tisztátlanná válik, aki direkt, vagy indirekt úton halottal, vagy halottól érintett ruhával, holmival érintkezésbe jut.

Ha valaki halott kutyához, vagy emberhez, vagy holmijához hozzányúl, a következők szerint cselekedjen: Ha már ettek

¹⁹III. 15—21. Nagyon sok primitív népről tudjuk, hogy megölik az öregeket. Nehogy az ő elaggott, elgyöngült testük, lelkük reincarnálódjék, majd, a holtuk után születendő gyermekben. — Strabó írja, hogy a caspiaiak az öregeket, amikor beöltötték hetvenedik életévüket, kiéheztetve a pusztaságba vitték. Boldogabbaknak dicsérték őket, ha a madarak prédájául lettek, mint ha kutya, vagy ragadozó martalékkává. Ócsárolták eddigi életüket, ha nem nyúlt a testhez állat. (Clemen: 118.) A csukcsok öregjei gyakran követelik fiaiktól, hogy adják meg nekik, az erőszakos halál végtisztességét. Fiiben is, kegyelet megfojtani az elaggott szülőt. (Roheim: Kazár nagyf.) A perzsák, a hosszú öregséget, a közönséges embernél is átoknak és égi büntetésnek tekintették, (v. ö. Schefftelowitz: Die Iranische Relig.) A biblia tudta úgy látszik miért, hogy megparancsolnia kell: tiszteld, becsüld az öreget.) (Leviticus 19c.) Majd minden primitív nép megöli az elöregedett királyt. Mert ő felelős a jó időért, a jó termésért, a törzs boldogságáért, ő háritja el a természeti katasztrófákat, de ha ereje csökken többé már nem lehet bízni benne. Nagy szerencsétlenségnek tartották, ha természetes körülmények között, vagyis teste, lelke elgyöngülése miatt, hal meg a király. A Kongó vidékén hiszik, ha a főpap (vagy király) természetes halállal hunyna el, akkor a föld rögtön elpusztulna. A Meroe äthiops királyokat istenekként tisztelték és a papoknak kötelességük volt tudatni vele, hogy mikor haljon meg. Egészen Ergamenesig. — második Ptolomaeus egyiptomi király kortársáig, — tartották ezt a szokást. Ergamenes, aki görög nevelésben részesült *megszüntette* e hagyományt. Afrikában a Fazoque törzseknél egész a legújabb időkig, ha a király már három napig betegeskedett, felakasztották. A legtöbb vidéken pedig, ha a deresedni kezdett, akkor végeztek vele. A Schillukoknál, a Fehér-Nilus mentén, ha jelentették az asszonyok a törzs fejének, hogy a király öregszik, akkor megölték őt. Mert hiszen ha gyöngül már, akkor a marha sem szaporodik, a növény sem sarjad, az embereket pedig alatos betegségek támadják meg. (L. Frazer: Der goldene Zweig 374—379. És ennek nagy angol eredetijét, ahol számos hasonló példa van.) A királyölés szárazság idején azért történik, hogy eső essék. „Valószínű, hogy a király esőt támasztó ereje, az apa szexuális erejének (eső-semen) sublimálása és égboltoztra való kivetítése.” (Roheim i. h.)

Abból, hogy itt is, miután megölték az öreg halottkihordót, kijelentették: ez lemond minden rosszról, abból látszik, hittek mágikus erejében, szavának és kívánságának megvalósulást előidéző hatalmában. A kivégzés okához a semen apadása is szükséges volt. Azt hiszem tehát azért bántak így vele, mert gyöngülten a halotti tisztátlanság ördögei ellen nem tud már kellő erővel szembeszállni és végül azok teljesen elhatalmasodnának rajta.

a testből a dögfaló kutyák és madarak, akkor mossa ő le magát marhaurinával és vízzel, de ha még nem kezdték ki a holttestet, akkor ásson három lyukat, egyikét a másikatól három lépésnyire és vízzel, ne urinával, mossa azok fölött meg magát, végül a kezét is öntse le.²⁰

Aki egymaga közeledik a holttesthez és azt még nem kezdték ki a dögevők, harmincszor öblítse le magát és harmincszor dörzsölje be magát marhaurinával. Ha azonban még a hulla ép, ötvenszer cselekedje meg ezeket. És fusson ezer lépést, kiáltsa az első ember felé: tisztíts meg, ha erre nem talál senkit, maga mosakodjék meg vízzel és urinával.²¹

Bűnös, ezer ütést kapjon lókorbáccsal és fenyítő ostonnal, aki a hívőnek megtagadja a tisztálkodási leöntések elvégzését. Aki nem ért ezekhez a mosakodásokhoz és mégis elvállalja és mégis megcsinálja, azt kötözzék meg, nyúzzák le a fejbőrét és dobják őt oda a legmohóbb kutyáknak és madaraknak. Mert arról a helyről, ahol valaki helytelenül végezte a leöntéseket, eltávozik a szerencse, az egészség, a növekedés, a sarjadzás, csak akkor térnek újból vissza, ha az eretneket ott helyben leütik és három nap és három éjjel tűznél, baresmával, haomával imádkoznak.²²

A tisztításnál Gatha szövegeket kell recitálni,²³ mert a Nasavtól a jó szellemek előidézésével lehet csak menekülni.²⁴ A Nasav eltávozik arról a helyről, ahol az öntözés éri és ha nem éri az öblítés valamelyik részét, akkor ott marad a Nasav. A férfit előbb a combnál hátul, az asszonyt előbb elől, aztán hátul kell leöblíteni. Ahogy sorra leöblítik a testrészeket, úgy menekül jobbtérdéről baltérdére, vagy jobb fülről a bal földre a Nasav, amíg végre a talp alá esik, mint valami légy, Fel kell emelni a sarkot, azután a lábujjat és akkor 'elmenekül'.²⁵

Ha egy asszony abortál, vagy halottat hoz a világra, amikor az ő házában harminc lépésnyire a tűztől, víztől, baresmantól, a legtisztább helyet falazzák körül, ott legyen az asszony helye, nyújtsanak be neki ruhát és ételt. Az első, amit

²⁰ VIII. 35—40.

²¹ VIII. 97—103.

²² IX. 43—57.

²³ XI. 1—7.

²⁴ XI. 2—4.

²⁵ VIII. 41—72.

ennie kell három, hat, vagy kilenc korty baromurinájával kevert hamu, hogy ez beszórja a kis halott tartózkodási helyét, az anya méhet. Azután igyék az asszony jó, tehén,, bárány és kecske tejet. Hússal, borral és téztafélével csak három nap, múlva élhet. A harmadik nap után mossa meg testét és ruháit marha urinájával és vízzel a kilenc lyuk mellett. (A baresman szertartásra utal, ami a tisztálkodás legfőbb kelléke volt.) Azután várjon még kilenc napig és ha akkor újból megmosakszik, így tisztává lesz.²⁰

De általában az igazhivő megtisztulásához marhaurinát gyűjtsenek, még pedig bikaurináját, (bikedzában,) külön e célra készült edényben. Azután húzzon a megtisztító egy barázdát, mondja el a kijelölt kétszáz verset, aztán mossa le a tisztátlant négyszer bikaurinával, kétszer vízzel. Az pedig vesse le a ruháit, előbb a jobb-, aztán a balkezével és tegye ki magát az isteni fényeknek, a csillagoknak. Kilenc nap múlva hozzon a tűznek áldozatot, kemény fát, benzoé növényt; füstöljék meg végül akkor már tiszta lesz.³⁷

TISZTÁTLAN RUHÁK ÉS TÁRGYAK

A halott ágyában levő ruhák tisztátlanok. Ha nem tapad hozzájuk vér, nyál, vagy mag, akkor megtisztíthatók, ha tapad, el kell azokat égetni, vagy ásni. A bőrruhát, ha nem tapad hozzá ezek egyike sem, akkor háromszor le kell dörzsölni földdel és le kell önteni marhaurinával és füstölni kell azokat a ház ablakában három hónapig. Szóttas ruhánál ugyanígy kell eljárni, de hathónapon át kell azokat füstölni²⁸

Ha tisztátlanná tette az égetésre való fát, — tehát azt ami szent tűznek lesz az eledele, — kutya, vagy emberi tetem, megtisztítható az akkor, ha még nem evett a hullából kutya, vagy madár. És éppen így van a gabonával is.²⁹

Az edények megtisztíthatók. Arany edényt egyszer, ezüstöt kétszer, vasat háromszor, acélt négyszer, kőedényt hatszor

²⁶ V. 45—56. A menstruáló asszonyt is így elkülönítve tartották. (Videvdat XV.) Ezek az elkerítő falak arra valók, hogy a demon azokon át ne röpködjön. Kínában minden templom bejárata előtt, a kapun belül, ferde irányú falat építenek. A demon csak egyenesen tud repülni. A ferde falba beleütközik és leesik. (Tschung—Kue ...)

²⁷ XIX. 20—25.

²⁸ VII. 5—15.

²⁹ VII. 28—35.

kell leönteni marhaurinával és vízzel. Azután földdel kell azokat egyszer megtölteni, egy darabig úgy hagyni és akkor tiszták. Agyagból, fából, szaruból készült edény soha meg nem tisztítható. Halotti dologgal érintkezésbe került haomát el kell egy esztendőre ásni, akkor tisztává lesz.³⁰

Egy évig nyugszik a tisztátlanság a földön, ahol kutya, vagy ember holtteste van és meg nem művelhető az.

Ha halottat találnak a vízben, akkor húzzák ki a partra. Ha a hulla már szétmenőben van, akkor csak annyit hozzanak a száraz földre, amennyit kézzel meg lehet fogni. Az ilyen víz minden oldalról hat lépésnyire tisztátlan, élvezhetetlen. A víznek felét, harmadát, negyedét vagy ötödét merítsék ki, már amennyire az lehetséges, ép így tegyenek kutakkal, forrásokkal is, Hó és esővíznél elég a három lépés körzet. A folyóban ha a hulla helyétől három lépésre lefelé is felfelé is, hat lépésnyire szélességbe, átcsapnak a hullámok, már az elég arra, hogy a víz tisztává váljék.³¹

Ha meghal valaki a völgyben és leszáll egy madár a hegyek bércéről, eszik a holttestből, felszáll és egy fára telepszik, azt leköpi, bepiszkítja és levágja valaki azt a gallyat, vagy kivágja a fát, hogy a tűznek, — Ahuramazda fiának áldozza — Mi a büntetése? Semmi. Kutya, madár, farkas, szél, légy által elhordott halotti tisztátlanság nem fertőz, mert különben a lelkék örök aggodalomban élnének, a test az ítélet áldozata lenne — a sok holttest miatt, ami a világot beborítja.

Ha valaki csatornát vezet földjére és holttestet sodor oda a hullám, az sem tesz tisztátlanná.³² Drughivő csak életében tesz tisztátlanná, halálában már nem.

Kiszáradt, már egy évesnél öregebb hulla sem tesz tisztátlanná.³³

Következne most gyógyszerelési szokásuk és túlvilági hitük.

Egész részletesen megtalálható ezeknek ismertetése, Sausseye-Bertholet-Lshmann: *Lehrbuch der Religionsgeschichte*.

³⁰ VII. 73—75.

³¹ VI. 1—42.

³² V. 1—37.

³³ VIII. 33—34.

IV.

EGYKORI ÍRÓK ÉRTESEITSEI

Ha régi törvénykönyvet olvasunk, felötlik a kérdés, betartották-e ezeket a rendelkezéseket. A perzsáknak sok törvényéről, szokásáról számolnak be az auctorok. Feltűnő halotteltakarításukról is találunk említést.

Herodotos nem tud biztosat, az ő temetésükről, a mágu-sokról azonban hírül adja, hogy kutyák, madarak elé vetik a holttestet. Arról tud azonban, hogy a perzsák a holtat bevonják viasszal,³⁴ úgy a földbe temetik.³⁵ Szigorúan tilos volt elégetni a hullát.³⁶ Cicero³⁷ és Strabo³⁸ szerint egyáltalán nem temettek, hanem a madaraknak hagyták a holtat. Későbbi tudósítók³⁹ már bizonyítják, hogy teljesen lerágatták állatokkal a húst. A A sassanidák alatt nagyon szigorúan betartották e törvényeket, minden szertartásukkal, előírásukkal és a tettest nem perzsa vallásúaknál is nagyon büntették.⁴⁰

Agathias⁴¹ részletezi: Régi hagyomány szerint az elhunytat a hozzátartozók kivették a városon kívüli területre és azután ott hagyták a földön betakaratlanul, hogy a kutyák és madarak falják fel a hullát. Koporsóba, sírboltba helyezni halálos vétek volt.

Ha nem marcangolták szét azonnal a tetemét a dögevők, akkor azt mondták a megboldogultról; látszik a jelből, mily bűnös volt a lelke és most démonok körme közé került. De ha mindjárt kikezdték a testét, dicsérték őt nagyon: boldog és üdvözül.

Ugyancsak ő mondja el, hogy a hadsereg perzsa katonái ha egy hitsorsosuk nehéz betegségbe esett, és már nem bíztak

³⁴ A halottnak viasszal való bevonása, általános volt. Megőrizte ezt a germánoknak az a szokása, hogy a halott kezébe egy kis, viasszal teli csuprot adtak. (Boudriot: 48.) A magyarországi románoknál a testet még ma is helyenként megmossák és bekenik illatos kenőccsel; a levágott hajfürtöt pedig viaszba téve elteszik emlékül. (Moldován: 186.)

³⁵ Herod. I. 140.

³⁶ Herod. III. 16.

³⁷ Tuséul. I. 45.

³⁸ XV. pag. 1068.

³⁹ Act. martir. 78. p. és Justin martir. 41. cap.

⁴⁰ Act. martir 181.

⁴¹ II. 22—23.

a felgyógyulásában, még élve a táborból a pusztaságba cipelték, kenyeret, vizet tettek mellé, botot védekezésére és ott hagyták, nehogy közöttük haljon meg. A szerencsétlent legtöbbször még félig élve szaggatták szét a vadak.

Tudjuk, hogy Cirus, Dárius, az Achaemenidák, bár bizonyosan Zarathusztra hitén voltak, mégis eltemették magukat.⁴² Ezt úgy érthetjük, hogy udvartartás szerint éltek, hiszen nagy uralkodók voltak és utánozták AsszírIA és Babilónia fejedelmét. Nem osztoztak a közönséges emberek gyakorlatában. De azért mégsem a földbe temetkeztek.⁴³

Strabo és Ammianus szerint Nagy Sándor egyik kísérője Aristobulus így írja le Cirus sírját: Alacsony torony, a bejárat előtt szűk kerítés. Anesicritos N. Sándor egy másik kísérője, szintén körülzárt toronyról beszél. A többiek sem tudják pontosan leírni, legtöbbször csak hallottak róla, de hogy alacsony torony alakú és felül nyitott, abban megegyeznek.⁴⁴

Azt hiszem, ez valószínűleg nem más, mint egy dakhma.⁴⁵ Föltehető, hogy akkoriban ezt még csak királyi családok építették és a görögök összetévesztették sírbolttal, kriptával. A nép között csak jóval később lett a dakhma használatosá.

Azt Aveszta szigorú temetkezési tilalmából magyarázhatjuk Tobit könyvének történetét. Elmondja Tobit, hogy amikor meghalt valaki a népe közül és oda dobták Ninive fala mögé, akkor ő eltemette. Ha Senachorim, (Szancherib) király megölt egy júdeai menekültet azt is titokban eltemette. És sokakat megölt haragjában a király; amikor pedig kereste a holttesteket és nem találta, egy ninivebeli Tobitra mutatott, hogy ő temette el azokat. Menekülnie kellett Tobitnak és mindenét elvették. Később Senachorimot megölte két fia, és közülök az egyik, Scharad lett a király. Megtette kincstárosává Achikart, aki unokaöccse volt Tobitnak, így tehát ő visszatérhetett Nini vébe. Svutkor, az ünnepi asztalnál ült éppen, mikor hallja,

⁴²Clemen: 116.

⁴³ Clemen: 121. Az Achemenidák szikla sírokat használtak. Ezek másfél méter vastag kőfallal voltak körül zárva és magas masszív emelvényen pihent a holttest.

⁴⁴Clemen: Die griech. lat. Nachrichten...

⁴⁵ Dakhma: olyan épület, ahová a halottat véglegesen elhelyezték. (A pehlevi iratokban — Shayast La Shayast II. 3. — Kazan a neve.) A dakhma, amelyet a parsik ma is használnak Indiában, alacsony henger

hogy egy ember az ő testvérei közül megfojtva fekszik a piacon. Felkel, elrejtí naplementéig, akkor eltemeti. A szomszédok gúnyolódnak; „Nem félsz többé, hogy megölik? Egyszer már menekülnie kellett és megint temet!”

Azt gondolhatnók, azért dobatja a király a fal mögé a halottakat, a megölteket, mert gyűlölte a zsidókat és nem adta meg nekik a temetés végtisztességét. Ellenségeinek tekintette őket és a lelküket el akarta evvel zárni a másvilágtól. (Hiszen még a mai nap is él a hit, hogy amíg a test temetetlen, addig a lélek képtelen felszállani.)

De, amikor az uccán találnak valakit, amikor a király bosszújától nem kell már félni, miért, hogy akkor is csak titokban, este mer vállalkozni Tobit a temetésre? És a szomszédok miért tartják azt halálos veszedelemnek még most is? Hiszen ezt a holttestet az új király nem fogja kerestetni!

Tehát úgy látszik, hogy Tobit történetének színhelyén is temetési tilalom volt és kitették a halottakat lakatlan területre.

alakú torony. Teteje nincs. A kör alakú terület közepén pár lábnyi mélyedés van. A padozat finoman lejtős, a faltól a mélyedésbe vezet. Ez a kikövezett terület, fel van osztva, a felületébe ágyazott csatornák által, kisebb részekre, amelyeknek mindenike akkora, hogy egy-egy hullát ráfektessenek, — fejével a fal felé, lábával a mélyedés felé. Két vagy több koncentrikus kör van a mélyedés körül és a csatornák, amelyek elválasztanak egy ilyen részt, négy oldalról a mélyedésbe torkolnak. Bizonyos idő múltán, oda lökik be a leszáradt csontokat és ha megtelt, akkor a dakhmát le kell zárni és egy másikat kell használatba venni. Ezeket a dakhmákat, száraz és terméketlen helyen állítják fel, lakóhelytől, víztől messzire, lehetőleg hegy csúcsán. Bombayban a város fokozatosan közeledett a dakhmákhoz és bizonyos kiterjedésben körül vette azokat, de mégsem került velük közvetlen szomszédságba. Néhány befolyásos párszi megszerezte mind a szomszédos földeket és így megakadályozták, hogy a közelben építhessenek. A hallgatás tornyának nevezik ma a dakhmát.

ELFÖLDELÉS TILALMÁNAK EREDETE

A régi perzsák hitét az ötvenes évek tudósai kezdték behatóbban ismertetni.

Megelégedetten kiemelték a vallásnak monotheisztikus jellegét, a jó cselekedetek kötelességének parancsát, de szinte szegyeitek, hogy voltak ilyen primitív, borzasztó törvényei is, amelyek megparancsolják: ki kell tenni a halottat a ragadozóknak.

*Ezeket csak futólag érintik és nem magyarázzák.*⁴⁶

A legújabb kutatók is, csak a vallás filozófiai rendszerét, hatásának erejét bogozzák ki, a törvénynek fejlődéstörténetét nem ismertetik.⁴⁷

Köztudattá tették a kézenfekvő magyarázatot — amit a későbbi perzsa iratok és a mai geberek (Indiában élő parszik) vallanak — hogy azért tiltotta meg Zarathusztra a lemetést, mert tanítása szerint, a tűz, a víz és a föld szentségek és tilos azokat a halottal megszentelteleníteni.⁴⁸

Ez a megokolás — úgy gondolom — csak a későbbi korok visszavetítése és másodsorban lehet csak igaz.

Elképzelhetetlen, hogy Zarathusztra kihirdette: „Küldetésemtől fogva ne temesetek, hanem tegyétek ki kedveseiteket a drága megboldogultakat a falánk kutyáknak és ragadozó madaraknak.”

Psychologiailag is lehetetlen ez. De ha mégis elfogadjuk, hogy lassanként, évszázadok alatt, a vallás megszilárdultával ez

⁴⁶ Spiegel aki három kötetes 800—800 lapos munkájában, közli minden témát magában foglaló tanulmányát (Eranische Altertumskunde), a halotti szokásokat nagyon röviden, mindössze két lapnyi terjedelemben írja le. A Grundriss der Iranischen Philologie II. kötetében 612—709. lapig terjed W. Jacksohn összefoglalása a Die Iranische Religion-ról abban is csak pár sort találunk, megemlíti, hogy amint ismeretes, halottaikat nem temették, hanem állatokkal megétették.

⁴⁷ Schefftelowitz már több részletet közöl a halottas hitről, de ez sem teljes, nem a tárgy kedvéért teszi, hanem a démonologia fejezetébe vonja, a példák gyarapítására.

⁴⁸ Még egy módja maradna, a vízbe hajtáson és elégetésen kívül a halotteltakarításnak, az, hogy zsákba várva fára akasszák fel a hullát, vagy valami odvas fába rejtsek. Igen sok nép gyakorolta ezt az eljárást. De a perzsáknál a fa is szent volt, mert hiszen a tűz eledele a fa.

a visszataszító parancs is meghonosodott, akkor is még miképen magyarázzuk, hogy az Irán körüli, pogány hitű és a föld különböző részein lakó népek, akik nem követték Zarathusztra vallását, szintén a vadaknak tették ki halottaikat.

Hanem: valamikor, mindenütt otthagyták a holtat, azonmód, ahogy kihült, a család pedig tovább költözött, mert szerencsétlen egy hely az olyan.

Későbbi időben, amikor már nagy a horda és bonyolult lett a sátoztábor felszedése, kivitték maguk közül a hullát és sorsára hagyták — a ragadozóknak hagyták.

Iránban is így volt ez. A nyugati részeken, később, a művelődés hatása alatt, szomszédokat utánozva, már hol! égettek, hol temettek.⁴⁹ Zarathusztra, Kelet-Iránnak, még élő, ősi, bevált szokását vallási parancsra emelte. Es idővel, az elemek szentségének szigorú megőrzése tette megokolttá a törvényt. Tehát így is kifejlődhetett a perzsáknak halottas szokása.

Ez azonban csak a dolog általános jelenségének eredete.

Másik és mélyebb magyarázatát a totemizmusban és kanibalizmusban kell keresnünk.

Ugyanis a perzsáknak halottas szokásában és vallási életében nagy szerepet töltött be a kutya. Amikor megetették véle a holtat, az mintegy ünnepi szertartás számba ment. És ez arra vall, hogy itt, a totemkultusz egyik erősen begyökeredzett maradvékát találjuk.

Az Aveszta más adatai pedig, amint alább kifejtjük, arra mutatnak, hogy amikor Zarathusztra elrendelte: „ragadozóknak tegyétek ki halottaitokat”; ezzel tilalmat statuált. Mintha azt parancsolta volna: „Ne egyétek meg ti a holttestet, hanem etessétek meg a szent állatokkal”.

TOTEMIZMUS

„Az ausztráliai népeknél, az észak-amerikai indiánoknál, az óceáni szigetvilág népeinél, Kelet-Indiában és Afrika nagy részében, némely különben nehezen értelmezhető nyom és maradvány arra mutat, hogy a totemizmus⁵⁰ egykor Európa, arja és sémita ősnépeinél is fennállott, úgy hogy sok kutató az emberi fejlődés szükségkép! s valamikor mindenütt megvolt fázisa gyanánt hajlandó elismerni.”⁵¹

⁴⁹ Így érthető, Herodotos szerint, hogy a perzsák temettek. Az ő idejében, Nyugat-Irában, még nem volt elég erős Zarathusztra vallása.

A sok különböző feltevés közül Wundt és Frazer elméleteit fogadhatjuk el szinte bizonyosnak.⁵² „Az eredeti és állandó, legeredettebb totemtárgy az állat.” „A totemállatok közül is a legeredettebbek azonosak a lélekállatokkal”. „A totemizmus közvetlenül a lélekhitbe torkollik”. „A totem elsősorban a nemzetség ősapja”. „Rendszerint azt hiszik, hogy atotemtől származnak. Totemet megölni tilos. A holtan talált totemállatot úgy gyászolják, mintha a klán tagja volna, a totemállatnak a ház közelében való megjelenése gyakran a halál jöveteletét jelenti. A totem azért jött, hogy rokonait elvigye.” „A totem magába foglalja a vadember misztikus egyesülését a totemjévéi.”

És itt közeljutunk tárgyunkhoz. Mert a totemizmus többi jellegzetességeit, főleg a rokonházassági tilalmat, a perzsáknál már nem találjuk.

Az áldozáskor kivételesen magát a szent állatot vágják le és csakis áldozás céljából volt szabad levágni.⁵³ Ezzel azt fejezték ki, magamhoz veszem az istenség testét, véréit, lelkét, az ősiemet.

Amikor közömbös állatot vágják le és megint csak az áldozás kedvéért, a felét odaadták az istenségnek, felét megették, hogy kifejezzék ezzel: megerősítem a közöttünk levő szövetséget, egy életnek, húsát, véréit, lelkét megfelezem, fele nálam, fele nálad és ez egyesít bennünket.

Később, avagy még inkább előbb, a totemtörzs egyik tagját, édesvérüket vitték a totemállatnak, (már ahol vérengző volt és legtöbbszörre az volt, mert ennek a vallási gondolatnak alapját eredetileg a félelem ültette, a remegő, veszélyektől gyötört lelkekbe) odadobták neki, hogy a kedvében járjanak és erősítsék a közöttük levő szövetséget.

Ennek nyomai megmaradtak azokban a népmesékben, amelyekben holdtöltek egy ártatlan leányzót kell a sárkánynak feláldozni.

⁵⁰ A totem nevet totam kiejtéssel, 1791-ben, az angol J. Long, vette át, az amerikai rézbőrűektől.

⁵¹ Freud: 9.

⁵² Wundt: Elemente der Völker Psycholog. — Fraser: Totem und Exogamie.

⁵³ A bibliai időkben, (amint Gen. XVIII. 7. II. Sam. XII. 4. mutatja,) ritkán ettek húst és csakis zárandok ünnepekkor, az évi áldozási ünnepeken, a családi törzsi ünnepeken, vagy vendég tiszteletére került a sor állat levágására, hús élvezetére.

Sárkányok és egyéb mythikus lények pedig, eredetileg, valóban léteztek. Azoknak a hatalmas repülő hüllőknek emlékét őrzi a mese, amelyekkel oly kétségbeesett harcait vívta az ősember. (Kicsinyített másai e hegynyi⁵⁴ szörnyeknek Ausztrália állatvilágából ismeretesek.)

És hogy az áldozatot eredetileg állatnak mutatták be, annak nyomai, úgy hiszem, abban is megnyilvánulnak, hogy a Szentírásban és a későbbi irodalomban — melynek nyelvkinccse, hagyománya, sok helyütt még a Bibliánál is régibb — az áldozati oltárt oroszlánnak és farkasnak nevezik.⁵⁵

Van példa arra, hogy élők is feláldozzák magukat a totemállatnak. A perui indián, akinek jaguár a totem je, ha véletlenségből összeakadt vele, el nem futott előle, áhítattal várta, hogy ráugorjék, széjjeltépje.⁵⁶

Amidőn pedig a perzsák a holtat odaadták a kutyának» eredetileg ez is csak áldozat lehetett.

A kutya, animiszticus, lelket magába foglaló lény. Ezt nemcsak Wundt és Frazer általános totem-typusaiból következtetjük. találunk rá nyomot az Avesztában is. Csak keveset ugyan, mert azt töredékeiben ismerjük csupán, de ki tudja, az elvesztett könyvek mennyi felvilágosítást nyújtanának.

KUTYA ÉS KÍGYÓ AZ AVESZTÁBAN

A kutya szent állat, az Aveszta mindég az ember elé helyezi. Ahuramazda maga adott neki cipőt és ruhát. A szentlélek legfőbb teremtményei közül való. Aki megöli annyi, mintha embert ölné, bűnössé teszi magát, a kilencedik nemzedékben sem mehet át a Csinvat hídján,⁵⁷ hiába sír és könyörög majd ott.

⁵⁴ Bölsche szerint vannak az ős világ kiásott hüllői között, oly óriási példányok is, (100 láb hosszú plesyosaorus,) hogy ide oda vándorló hegy benyomását kelthették a szemlélőben. Ő különben a sárkányok tűzokádását is kitudja magyarázni, avval, hogy némely tengeri hal erős fényszóró, foszforeszkáló batteriát hord a fejében. És nem tartja lehetetlennek, hogy az őshüllők egyes példányait még a földön érte az ember, azokkal kétségbe esett harcokat vívott. (Idézi, Fay: 225.)

⁵⁵Ezékiel ILIII. 15. „Áriéi”. — Mido 4. c. VII. misna végén: „Oroszlánhoz hasonlít az oltár.” Szukó, 56 b.: Bilga főpap leánya, aki görög hitre tért, amikor az ellenség elfoglalta a szentélyt, rácsapott az oltárra és így kiáltott: Lykosz-lykosz, farkas, farkas! Meddig pusztítod még Izrael vagyonát és még védelműkre sem kelsz az elnyomás idején.

⁵⁶Szimondes 26. 1.

Aki éhezteni a kutyát, 200—500-ig terjedő ostorbüntetést kap. Aki forró étellel, vagy csonttal eteti, ami még megárthat neki, vagy szidja, veri, soha jóvá nem tehető bünt követ el.

Szent kötelesség felnevelni a kutyakölyköket

A kutya imádkozik is. Ha valaki meghalt, a holttestet meg kellett mutatni négyszemű⁵⁸ kutyának, akit nem mutattak meg, arra rászáll a Nasav és 8 személyen át is fertőz.

Az ember megtisztulási szertartáshoz is kellett kutya.

Az út, amelyen a halottat elviszik, csak úgy tisztítható meg, ha egy ilyen kutya azon keresztül szalad.

A kutya halálában éppen úgy tisztátlanná tesz, mint az ember.

⁵⁷V. id. XV. 3.—6.-ig. Bundehes 14. c: Három tulajdonságáért ér többet a kutya, mint az ember: saját ruhája, saját cipője van és nem a saját hasznát lesi.

A meghalt lelke három éjjelen át a földön marad a test körül. Első éjjel jó vagy rossz gondolatai miatt, második éjjel jó vagy rossz szavai miatt, harmadik éjjel jó vagy rossz tetteiért kap jutalmat, illetve büntetést. — A harmadik éjjel az Albus hegyre száll és át kell mennie a Csinvát hídon. A jó átmegy rajta, a közepes elérkezik az ő helyére, ahonnan idővel még a legfelsőbb égbe kerülhet; a rossz fejjel lefelé, a pokolba zuhan és ott arra a fokra helyezik ami megilleti. Négy grádus van a menyben, négy a pokolban. A Csinvát híd, az Albus hegytől a Daitik csúcsig húzódik. Amikor jó lélek érkezik a hidra, az 27 nádnyi hosszúságra szélesedik, de ha gonosz lélek kerül rá, akkor megmutatkozik az isteni bölcsesség csodálatossága és olyan szűk és és éles lesz, mint a borotva *éle*. (Videvdat XIX. 25—50 és Dadistán 21. cap.-ból.) Hogy az égen hid van, azt már az ősi japán monda is tudja. Mikor az istenek világa a Kaiyo véget ért s csak egy isteni házaspár maradt ég és föld között: Izanagi és felesége Izanami egyszer az ég hídjáról nézte a végtelen tengert. Izanagi a tenger hullámaiba mártotta dárdáját s mikor visszahúzta sziget támadt mindenütt ahova csak egy csöpp lehullott a dárdáról. így keletkezett az ezer sziget, amelyet ma Niponnak mondanak. (Pröhle: Napkeletről 24.)

Csinvát hídjának képzete a zsidó hitben is megtalálható. Sabbat 32 a. Átvették a mohamedánok is. (L. G. Flügel Z. D. M. G. 20. 47.) A csere-miszeknél és tatároknál is megtalálható. (L. Globus 76. 209.) A magyarországi románok vég vásznakat fektetnek az úton, amerre a koporsót viszik, hogy ezzel, képletesen, átsegítsék a túlvilág hídján halottjukat. (Moldován)

⁵⁸ Vagyis a két szeme fölött, a homlokán, két szem alakú folt van. Az Indus halotti áldozásnál így szól az előírás: vegyék ki az áldozat veséjét, tegye a halott kezébe és szóljon neki; menj el gyorsan a két kutya mellett, a négy szemű és foltos mellett, az egyenes úton és érkezz a könnyen megtalálható atyákhoz, akik Jámával mulatnak az asztalnál. (Bert hol et: Relig. 136.) A véda rituális ló áldozataihoz is egy ilyen kutyára van szükség. Ők is úgy értették ezt, mint a parsik: két folt legyen a szeme

A halott ember lelke egy Ösvényre jut, melyet Zrwan (az idő) teremtett, ezen az áсахívők is, a drughívők is keresztül mennek, azután Csinvat hídhöz érkezik, ahol megjelenik egy leány két kutyával, egyik a gonosz lelkeket a sötétségbe viszi, a másik az igazakat a hidon a Yasatak (Istenek) boldog birodalmába.⁵⁹

A kutya lelke halála után a vízbe kerül és kígyó lesz belőle. Ezer hímkutyából egy hímkígyó, ezer nősténykutyából egy nősténykígyó lesz.

Egy ilyen kígyó megöléséért szörnyű büntetés jár, mert az szárazságot hoz, ami csak úgy szüntethető meg, ha tüstént megölik a kígyó gyilkost és ha 3 napig imádják a kígyó lelkét tűznél, barezmával, haomával. Ilyen kígyó megöléséért 10.000 ostorcsapás jár és 10.000 fát kell áldoznia a tűznek, 10.000 vesszőt a barezmának, 10.000 ételáldozatot mutasson be, 10.000 molyt, békát, legyet, hangyát öljön meg, pap, katona, földműves számára egész felszerelést állítson ki.⁶⁰

Nagyjelentőségű e két állat a nép néphitben, néhány példa megmutatja kiváltságos értéküket.

A KUTYA

Igen sok monda van, amely egyes népeket kutyáktól származtat. Találunk ilyeneket az árja-népek, mongolok, amerikai őslakók hitében, Számos indiai törzs képzeletében főszerepe van ama hitnek, hogy az első nő kutyával párosodott és hogy ebből származik a törzs.

Északon is így hiszik ezt: Egy eszkimó asszonynak, a kutyájától néhány emberformájú gyermeke és néhány kiskutyája születelt. Emberformájú gyermekeiből az indiánusok lettek.

főlött. „A négy szem, egyenként két szeméből ered annak a két kutyának, amelyet a képzelet eredetileg még külön választott egymástól. Együttesen szereplő, de egyesével önnálló kutyák voltak, Cyma és Gabala, Járnának az első embernek két kutyája, amelyekben kozmikus jelenségek mythologiai képeivel van dolgunk. Bloomfield szerint nem egyebek ezek, mint a nap és a hold. (Oszttern.)

⁵⁹ Másutt is találunk éhez hasonló lélek kíséző, lélekváró, (totem), állatot. A grönlandiak a gyermek sírjára azért tesznek kutya fejet, hogy elvezesse a kutya, a kis gyámoltalan lelket a másvilágra. (Nansen.) A románok a sírásónak, a beszertelt sír felett, tyúkot adnak, mert a tyúk a lélek előtt utat csinálva, kapargálva, halad előre és hívogatja azt maga után. (Moldován: 204.)

A kiskutyákat régi csizmatalpra tette, betolta a tengerbe és így kiáltott: eredjetek, legyetek európaiak. Ezért van, hogy annyit utaznak a tengeren az európaiak és hogy a hajójuk olyan, mint elől-hátul felfelé ívelő eszkimócipő.⁶¹

Kutyától származtatják magukat az alaskaiak, ojibvák, madagaszkárbeliek, kirgizek, új-guineuiak. A Pomotu-szigeteken az első emberfajta kutyává változtak.⁶²

A kínaiak és mongolok szerint a tangutok, akik a Kuku-Nor-tó körül laknak, egy kínai császár leányától származnak, akinek menekülnie kellett és addig a vidékig bujdosott. Letelepedett, a kutyájától gyermekei lettek és „így hát nem csoda, hogy a tangutok olyan húsevők, mint a kutyák és olyan egészségesek”.

Az ásztékek feláldoznak egy vörös kutyát a király halálakor, hogy vigye keresztül az ő lelkét a mély folyón.

Járnának két kutyája van, hogy azokkal elhozassa a kóbor lelkeket.

A baszchilangok azt hiszik, hogy amikor meghal az ember, a lelke tovább él, szállást kap a kutyákban.

A noszairi nép kutyát imád.

Jáván a kalangok vörös kutyát imádnak. Kutyiformájú faszobraik is vannak. Ha valaki meghal, attól számított ezer napra elégetik ezeket a szobrokat.

Nepálban ünnepségeket rendeznek a kutya tiszteletére.

A jour baknak erdőistene kutyafejű.

Alaskában, Nyugat-Afrikában, Madagaszkárban totemkónságot tartanak a kutyával.

Német Uj-Gyneában ételmet áldoznak a kutya szellemének

A gondok tisztálkodást végeznek, ha meghal a kutya. A tangutok esküsznek a kutyára és isszák a véréét.⁶⁴

⁶⁰ XIII. 1—56. A mágusokról több helyütt hírül adják az auctorok, (pl. Herod. I. 140.), hogy nagy buzgósággal összefogdosták és megölték a hangyákat, csúszó-mászókat, kígyókat. Plutarh. de Izid. 46. olvashatjuk, hogy dicsőítették azt a perzsát, aki legtöbb vízisiklót pusztított el. Ezeket az értesítéseket, amelyek tévesek, mert a kígyót nem bántották csak a többi csúszó-mászókat, átvették mind azok, akik a perzsa vallást ismeretik. És nem vették észre a régiek leírásában, a kígyót illetőleg, a felületességét.

⁶¹ Nansen: 148.

⁶² Encikl. Rel. Eth.

⁶³ Kozlov: 144.

⁶⁴ Encikl. Rel. Eth.

A görögök is istenként tisztelhatték a kutyát, ami abból is látszik, hogy esküdtek a nevére még a későbbi időkben is. A görögöknél és rómaiaknál az erdő minden istenségének volt kutyája. Ezeket is tiszteletben tartotta a hit. Az *augurium-canariumkor* vörös kutyákat áldoztak, hogy a kutya vörös színe közömbössé tegye a nap tüzeit és ne árthasson az a vetésnek. A robigalia ünnepeken vörös kutyákat áldoztak, hogy a gabonarozsda; elpusztuljon.⁶⁵

Askiepios templomában kutyákat tartottak, hogy azok is gyógyítsanak.⁶⁶

A régi Egyiptomban Strabo szerint nagyon becsülték a kutyát, különösen Künopolisban. A hulláját mumifikálták.

Egyiptomban, az első és második dinasztia idejéből, a királysírokban több ízben találtak bebalzsamozott kutyát. De úgy látszik nemcsak azért került oda, mert kedves állat volt, hanem, mintegy halottörző lehetett. A következő midrás nyomán gyanítom ezt: Királyi módon temették el Józsefet és aranykutyákat tettek mellé, azért, hogyha bemerészkednék valaki a kriptába, fölverjék azok ugatásával egész Egyiptomot, ugyanis negyvennapig járőrföldig hallatszott a hangjuk.⁶⁷

Már az ős-héberben megtaláljuk a kalbu nevet. Vannak, akik a Koléb-törzs nevét, mint totemisztikus címet, ebből magyarázzák. Szíria egyes helyein bűn megölni a kutyát mind a mai napig. A föníciaiaknál voltak kutyaáldozatok. Egyes misztériumaikban, a kutya fivére lett a felavatottnak. Vannak olyan föníciai nevek, amelyek úgy vannak a kalboval egybekapcsolva, mint ahogy másutt az istenneveket fűzik a névhez kitüntető jelöléssel.⁶⁸

Valószínűnek látszik ezekből, hogy a kutya valaha nem volt megvetett a hébereknél sem. Később lett csak a nevük szégyenteljes, utolsó, alávaló melléknévvé.

A pogány-araboknál is szent állat volt a kutya, de ezt ma csak abból sejthetjük, hogy a mohamedán traditio a fekete kutyát démoni eredetűnek nyilvánítja.⁶⁹

⁶⁵Bartholomae: Die Relig. In Geschichte, und Geg. — Opfer, cím-szó alatt.

⁶⁶Keller: 141. és Hornyászy 93.

⁶⁷Exodus R. 20.

⁶⁸Smith: 621. és 629.

Mintahogy a perzsák hittek abban, hogy demonúzó ereje van a kutyának, épp úgy az assyrok és babilóniaiak is.

A ku'ya bőrére mindenféle varázsigéket is írtak, hogy fokozzák ördögűző hatalmát.⁷⁰

A voguloknál azt hiszik, hogy amikor Isten elkészítette már az ember testét, felemelkedett az égbe, hogy megpihenjen mielőtt lelket önt az élettelen anyagba. De mert tudta, hogy az ördög a közelben leskelődik, odarendelte ellene a kutyát.⁷¹

A bolgár néphit szerint, Ábel temetetlenül fekvő, oszladó holttestéből keletkezett az első kutya, hogy vigyázzon a pásztor nélkül maradt nyájra. Másik verzió szerint, Káin holttestéből támadt a kutya.^{7a}

Igen sok népnél a kutya kísérteties vonítása a halál közeledtét jelenti.⁷³

Az alvilág szövetségese és őrzője a kutya.

Cerberus egy többfejű, a későbbi művészetben háromfejű kutya, az alvilág őre. Ugatása érchangú, egész valója rettenetes, farka és sörénye kígyókból van.⁷¹

⁶⁹ Clemen: Die Reste ... 63. ⁷⁰ Jasrovv ⁷¹ Dänhardt. ⁷² Strauss.

⁷⁰ Nagyon sokfelé a kutya ugatásából jósoltak. A talmud is megőrizte ezt a néphitet. „Ha sírnak, vonítanak a kutyák, a halál-angyal jön a városba; ha nevetnek, Élijáhu próféta közeledik. (Bab. Kam. 60b.) A bolgárok, az ebek ugatásából jósolnak. Nálunk magyaroknál, a kutya éjjeli kísérteties vonítása, halálesetet jelent. (Ipolyi I. 324.)

A kutya vezérállat volt a régi magyaroknál. (Ipolyi.) — (A zsidók-nál is voltak ilyen vezérállatok. L. Heller B.: A héber mese.) A magyar kutya szó valószínűleg iráni eredetű és kúti előzményre utal. (Munkácsif Ária és kaukázusi elemek ...)

⁷⁴ A kutya tehát totem állat volt. A későbbi időben, megvetett lett már. És míg előzőleg, például a rómaiaknál szent lehetett, kikergették később az athéni Akropolisról, Délos-szigetéről. — Démonúzó is volt a kutya. De később magát a demont kísértő rossz lelket is, kutyának, főleg fekete kutyának képzeltek. Másik ágában a képzeletnek, az alvilág állatja lett az eb. Mert megették a kutyák a kitett gyereket, csata után az elesetteket, a félig *elégetett holttesteket*, *sőt* kikapták a sirokat is. Gyalázatul, a homerosi vezérek kutyáknak hagyták az ellenséget. (Keller.) A bibliából is látjuk, hogy *nagy gyalázat* volt, ha valakinek a vérét kutyák nyalták fel. A talmud elmondja, hogy Zeforiszban, egy gonosz mézszáros *Jom-Kipur* előestéjén, itasságában leesett a háztetőről, szörnyet halt és hagyták az emberek, hogy kiomlott vérét kutyák nyaldossák, mert megérdemelte e nagy büntetést. (Jer. Abod. Zára, II. és Vájikró R. 85. Cap. 55. L.) A vér felnyalátása, maradéka annak, hogy valaha az *egész holttestet* kutyáknak hagyták.

A KÍGYÓ

Igen sok nép azt vallja magáról, hogy kígyótól származik.

Különösen Afrikában él ez a hit.

Szenegambiában a Pytam-törzs minden nyolcnapos gyermekemet megmutat a kígyónak, mert tőle származik az újszülött.

A Hudson-Bay szigetbeliek bizonyosak afelől, hogy az emberek a kígyótól származnak.

A másai törzsek nem ölik meg a kígyót, a nős férfiakról pedig azt hiszik, hogy haláluk után kígyóvá változnak. A peruiak isteni kígyóktól származtatják magukat. Hasonló mythos van a föníciaiaknál is. A királyok és kormányzók általában kígyóistentől származnak, vagy valamelyik ősök párosodott a kígyóval. Abbessziniában a királyi családfa Orvé kígyóval kezdődik. A mikádók is azt mondják, hogy az ő őseik kígyók voltak. A kígyó a phallosnak szimbóluma. És hasonló a kígyó az ég villámához, amely lecikkázik, hogy megtermékenyítse a földet.

Számos nép hiszi, hogy a kígyó megtermékenyítette a földet és ebből támadt az ember. (Dähnhardt)

Az asszony anyaságával is többféleképpen kapcsolatba hozzák a mythosok a kígyót.

A hottentották azt mondják róla, hogy amikor az asszony alszik, elmegy hozzá.

Azt is hiszik, hogy a menstruatio a kígyó harapásától ered. Sok nép képzetében él ez így és amikor az első menstruatio bekövetkezik, botokkal, képletesen, elkergetik a kígyót.⁷⁵

Tammusznak és a vele azonos Istarnak, a szerelem és az anyaság istennőjének Usungal, a neve, aminagy kígyót jelent.⁷⁶

Nagyon sok monda bizonyos abban, hogy Éva a kígyótól lett és tőlük származik az emberi faj. Ennek a képzetnek nagy eltérjedettségére és népszerűségére vall, hogy megőrizte a talmud is.⁷⁷

Azt a totemisztikus jellegét is megtaláljuk a kígyónak, hogy isteni lénynek tartják az összes természeti népek, de kul-

⁷⁵Encykl. Relig. Eth.

⁷⁶Reallex. Vorg.

⁷⁷ Az egész emberiség bünbe esett, amikor közeledett a kígyó Évához és akkor szűnt csak meg ennek a véteknek a hatása, amidőn Izrael fiai Szináj hegyén elfogadták a Tórát. (Sabbat 146; Jebamot 103; Abodai Zára 25.)

turnépek is, mint a japánok, indusok, perzsák, sémiták egyiptomiak, görögök, rómaiak, kelták. Mindezeknél halálos vétek volt megölni a kígyót.⁷⁸

A bibliai időkben, amint a rézkígyó története mutatja, még imádták.⁷⁹

Később a kígyót az Isten ellen szító, ellenségeskedő lény-nyel azonosították. Hiszen mindenütt detronizált istenséget jelent a sátán.⁸⁰

A Szentírásból látjuk, hogy a tenger Istennek ősi ellensége, a tengernek pedig kígyó az ura. De Isten győzedelmeskedik fölötte. A babiloni hitben Tíamat a tenger királya. Ez a teremtés történetéből ismert Thom és a mythoszi képek istensége a leviathan.

Indiának a kígyó volt a legfőbb ellensége; mert elzárta a vizeket.

A perzsa drug, ami az ősíráni vallásban istenséget, az Avesztában már ördögöt jelent, majd minden indogermán nép kígyót jelentő szavában felismerhető.⁸¹

⁷⁸ Clemen: Die Reste ... 63.

⁷⁹ A Mózes felállította rézkígyót (Numeri 21.8) egészen Chizkijahú királyig tömjéneztek, ő törette csak össze: „mert mind az ideig, Izrael fiai jó illatot adtak neki és nevezték Nechustának. (II. Regum 14.8.) A bibliai rézkígyó történetének racionális magyarázataihoz hadd közölhessem a következőt. Régi népies tapasztalás, hogy mérges kígyók csípése ellen legjobban bevált gyógyszer, a megcsípettnek teljes részegségig elmélyített alkohóbódulata. Ma, úgyszólván bebizonyítást nyert, hogy az anafilaxia — a kóros túlérzékenység, — bizonyos rendkívül súlyos allergin reakciók elmaradnak, ha az illető egyént, ill. emlőszállatot, narkotikummal — alkohol, ether, kloroform, urretan stb. — elbódítjuk. (Völgyesi: Hip. gyógy. 155. 1.) A rézkígyó alkalmas volt fixálásra, hipnotikus álombabódulás előidézésére. És az a hit, hogy az igazi kígyó szeme zsibbaszt, a homoöpatikus mágia alapján, erősítette a fixálásnak amúgyis meglévő hatását. A hipnotikus bódulat pedig, bizonyos mértékben, az agykéregnek a fentiekkel analog kikapcsolását végzi.

⁸⁰ Az észak-semi pogány istenekből, (Cöirim) szörös démonok lettek. A pogány arab szent szellemeket az izlám hódítása után a dzsinekké változtatták és igen részüket kígyó alakúvá. (Goldziher: Abhandl. 189 és Welhausen: Rest. Arabé Heident. 153.) A görög-római istenségek, a korai kereszténység képzeletében, ördögökké vedlettek. Az eszkimók a Torrar-sukat, a legfőbb istenségüket, a szellemek fejedelmét, a kereszténység-meghódításakor ördögnek tették meg.

⁸¹ A görög drakoon, francia dragon, szláv drakon drak, olasz drago, dragon, spanyol dragon, endriagon, portugál drago, hollandi draak, ógermán draho, német Drache, svéd drake, ó-skandináv dreki, dán drage,

KUTYA ÉS KÍGYÓ.

Láttuk, hogy a totem fejezetben meghatározott jellegzetességek, ismertetőjelek, ráillenek arra, amit az Aveszta a kutya tiszteletéről és a kígyó megbecsüléséről tanít. A mythos és a néphit, e két állatot hasonlóan értékeli.

Az most a kérdés miért azonosították a perzsák a kutyát a kígyóval és miért adták néki a halottat?

A kutya mindenütt a paráznság jelképe,⁸² azonosították, a kígyóval, a phallos jelképével.

Hitték mindenfelé, hogy az első asszony kutyával párosodott és hitték, hogy a kígyó elcsábítását is szó szerint kell érteni. A kígyó, az életszórót jelképezte.

A termékenység, az élet symboluma, a kígyó, mintegy a lelkek gyűjtőhelyének tekintették, ahonnan származ és ahová visszatér a lélek. Psychoanalitikai szempontból is ez eme képzetek magyarázata.⁸³

ír drach, stb. ... A mi ördögünknek is ez a gyöke. Tehát a kígyó istenség volt, akiből később ördög lett. A midras szerint, a sátán kígyó alakjában lefutott az égről. (Móirász Jalkut 23. par. 25. sor.) Az Avesztában Dahara demon kígyó alakú. (Vid. 20.) A Dadistan 37 c. 97 szerint pedig: A démonok futó kígyók. Eszerint nem más az égből elűzött kígyó, mint az égből száműzött pártütők megszemélyesítője. Ezekről pedig tudjuk, hogy szerették a föld leányait. És ennek a későbbi képzetnek meglenne az alapja, hiszen az összes primitív népek, a kígyóban, amint kiemeltük, a phallos szimbólumát látják.

⁸²Deut. 23. 18; Jezs. 56. 11. A Talmudban több helyütt maradt ennek nyoma. Jellemző Nehemiás 9. 4.-hez fűződő monda, amely szerint: Izraeľc egész népe esdve kiáltott az Örökkévalóhoz. Miért? a bűnös ösztön miatt., amely elhamvasztotta a templomot, megölte a jámborokat, számkivetette Izraelt és még most is szögdel, sűrög-forog köztük. Három napig böjtölnek. Erre leszált Isten pecsétje hozzájuk, rajta e szó: Igazság. Esdek-lésük meg van im halgatva. A bűnös ösztön, tüzes kutya képében szökik, ki a szentek szentjéből. Elfogták és minthogy megölni nem lehetett, különben vége a tenyészetnek, szaporodásnak, megvakítják és evvel elérnek annyit, hogy a vérfertőzésre való vágyakozástól megszabadult az emberiség. (Báb. Joma 62. b. és Szánhedrin 64. a.) Idézi Heller B.: Mephistopheles, mint kutya. Ugyanott megtalálható bőven kifejtve, széles körből összegyűjtve, hogy a gonosz szellem kutya képét ölti.

Az állatok másvilágán a kutyát földi paráznsága megbüntetéséül; tüzes tepsikben sütik. (Boïte: Quellenstudien...)

⁸³ Hogy a kígyó mindenütt mennyire anymisticus állat volt, a köz-tünk élő babonák is bizonyítják.

Nagyszalontán, a házi kígyó az isten állatja. Körmöcön azt mondják, hogy minden háznál van egy fehér kígyó, a ház őrszelleme. Felső-

A hullát meg kellett mutatni a kutyának, hogy elűzze róla a démonokat és hogy magához vegye és vezesse a lelket. A kutya, a totemállat, ő az ős, akiből a test keletkezett és visszaadták néki a testet, megetették vele. A kutya azután egyesül a nagy őssel, a kígyóval, az őslélekkel, hogy a test és lélek egtíyé váljon. (A mennyország és pokol képzete, ezt a hitet elfelejtette később.)

Tehát a totemállattal való egyesülés szentsége, lehetett valaha az oka annak, hogy a halottat kutyának tették ki a perzsák.

KANNIBALIZMUS

Mint már említettük, a totemállattal való egybeolvadás csak részben magyarázza meg, hogy miért hagyták a holttestet a ragadozóknak. Az Avesztában a következőket találjuk. Ha valaki kutya, vagy ember húsát eszi, szívét, epéjét, szemgolyóját kivágja, az örökké tisztátlan marad.

A holttest részeit megfőzni oly rettenetes gonosztett, hogy semmi testi fenytés ki nem engeszteli. Ha a mazda-hívők emberekre akadnak, akik hullát sűtnek, vagy pörkölnek, úgy ezeket öljk meg, a tűzhelyet rombolják szét, a tüzet óvatosan oltják el.”⁸⁴

Látjuk, küzdeni kellett a halottevők ellen Zarathustrának. Általános volt mindenütt.

A kannibalizmusnak⁸⁰ a primitíveknél semmi lelki akadály nem lehetett. A csúszó-mászóktól kezdve mindent ettek, hát ez is ízlett.

Már a paleolit korból találunk emberi csontokat összetörve, hamuban, a csontok pedig úgy vannak metszve, hogy abból a velőt ki lehessen szopni.

bányán mesélik, hogy a kis gyermek az ilyen fehérkígyóval együtt itta a tejet. A szászok szerint minden udvaron él kígyó, ha agyonütik az egész ház kihal. Felsősziléziában, a Natter házi szellemek közé tartozik, ha megölik, valamelyik családtag meghal. Valahányszor a tehenet megfejk, egy külön tányérban eresztenek egy kevés tejet a kígyónak.

Voigtlandban, Délnémetországban, Csehországban és Schveizban, a küszöbön nem szabad fát vágni, mer alatta tanyázik a Hausotter, akinek halála a gazda halálát jelentené. Ezek a képzetek délen és keleten, egyaránt megtalálhatók. A két házi kígyó a gazda és gazdaasszony, sokszor a családöt alapító ős és ősasszony lelkének megszemélyesítői. (Roheim: Magyar néphit... 90.)

⁸⁴ Videvdat VII. 23—27. VIII. 73.-96. A Talmudban is találunk példát arra, hogy megfőzik a holttestet. De azért tették, hogy anatómiai tanulmányaikhoz csontvázat nyerjenek. (Preuss: Biblioche Med.)

Endokannibalizmus az eredeti, amikor megették a saját vérbelieket is, épp úgy, mint az idegent. Ahogy a totemizmus és vele az animizmus kifejlődött, a saját fajtájukbéli is épp oly kevésbé volt szabad megenni, mint a totem-állatot. Kezdődött az exokannibalizmus: csak idegentörzsekből ettek. Később már csak az ellenséget és vérbosszúban elesetteket.⁸⁰

A halottal az ősi emberi ösztön ellenséges indulatot érez, mert fél tőle.⁸⁷

Már hisz a lélekben, a szellemben, a vámpírban és úgy foának vele, mint az ellenséggel, megeszi.

Nyugat-Ausztráliában nincs temetés, hanem magukkal cipelik a holttestet, lassan megeszik, az elhunyt barátainak belőle felkínálnak. A jukagirek ezeket a darab húsokat az őseiknek tekintik, varázserejű amuletteknek. Kolyma tartományban, északon, a húst a rokonok között szétosztják.

⁸⁵ Karib szövből származik a kifejezés, amit Columbus, Cuba szigetén, helytelenül hallott.

⁸⁶ Encyk. Rel. Eth. és Reallex. Vorg.

Mindenfelé a haldoklót a földre fektetik, hogy könnyebben távozzék belőle a lélek. Ebben megnyilvánul „a kegyes lepelbe bujtattott agresszív szándék, a vágy, hogy az élők a halottat, a halált, maguk közül kiküszöböljék” (Roheim 161.1.). Bizonyára csökevény ez abból az időből amikor a haldoklót a házból vitték ki és tették az anyaföldre a ragadozók martalékául. De ennél sokkal kifejezettebben, ellenséges megnyilvánulásokat is találunk. Egyes vidékeken, még ma is hisznek a vámpírokban és megtörténik, hogy némely gyanúban álló egyének sírját csak azért dűlják fel, hogy a szívét keresztűlszúrják, kivágják s ezzel megelőzzék a vámpír éjjeli látogatását. (Kenyeres 191. 1.) A románok manapság is, — (régben a magyarok is) — ha gyakran vélték látni valakinek a kísértetet, fölásták a sírt, összevagdalták a holtat, fejét lábához illesztették. Egyes vidékeken fűrészt tesznek a koporsóba, hogyha felakarna kelni, a halott, ruhája megakadjon benne és ne engedje. Ma szentképet tesznek a mellére, vagy vadrózsa ágat. (Moldován 189. 1.) Bizonyára hasonló okokból. A székelyek mielőtt leeresztik a koporsót, lövöldözni szoktak. (Roheim: 163.) Hogy ezzel a halottnak lelkét, szellemét elűzzék. A zsidó népszokásokban, magát a halált üzik így el. „Lag-boómer” napján a tanulók ünnepén, kimennek a diákok a rétre, íjakkal lövöldöznek, hogy elűzzék a gyermekjárványt, a halál angyalát. (Fábián F. Izr. Családi Naptár.)

A kínaiak némely vidékén ha a temetést szertartás szerint rendezik, (ez csak gazdagoknál lehetséges, mert a szegény minél előbb, egyszerűen a földre teszik) tizenhat ember, erős lenvászon kötegekkel, olyan szorosan bepólyálja a halottat, hogy a csontja ropog és törik. (Aquasie.) Amikor a gyászolók az arcukat összevagdadják, magukat befestik, külsejüket hajlevágással, zsákruhaöltéssel, megváltoztatják, ez is

Délnyugat-Ausztráliában a dieriknél a kannibalizmus hozzá tartozik a temetéshez. Amikor a holttest már a sírban van, lép oda egy öreg ember, lehetőleg a rokonok közül való és levág minden zsíros részt az arcról, ágyékról, karról, hasról és átnyújtja a rokonoknak, hogy megegyék. Nagyon sokfelé, főleg a has és vese zsíráját eszik, mert ott van szerintük a lélek helye. Ezek meg a dierik, jaurorkák, jatravanták és marubák már csak a zsíráját eszik meg a halottaiknak, más ausztráliai törzsek a húsát is.

A tangar, turbali törzseknél, hozzáértő ember feldarabolja a holttestet és az egészet megeszi nagy, vallásos hittel, hogy most benne tovább élnek a megboldogult erényei. A ceremóniamester a testét bekeni halotti zsírral. Mások a vese zsírával a lándzsa hegyét kenik be, hogy a szúrás halálos legyen.

Ausztrália délkeleti részén, a votjobalukok már csak a megölt kezét, lábát vágják le és eszik meg. A kulim-törzsek, szintén már csak a kezét-lábat viszik dárdára tűzve a táborba, hogy megsüssék. A kurnai törzsek, nem eszik a hozzátartozójukat, csak az ellenséget és annak is csak a kéz, láb, izomgombocát, az ágyékot, a test oldalait. Ezeket megsütve, a harc résztvevőinek szétosztják.

Szemtanuk szerint, Theddora, Ngarigó törzseknél a halott megevését a megvetés kifejezéseivel kísérték.

A Fokvidék déli részén, Milue-Baj vidékén, Entrecasteaux szigetek környékén, a holtat egy napra eltemetik, azután kiásásák és megeszik. A varászlók az egész vidéken, ha sírt találnak, fölássák és a holtat megeszik. A törvénytelen gyermekeket megölik és megeszik.

Nisszán szigetén (Salamon-szigetek egyike) a faluk, minden hónapban gondoskodnak kölcsönösen lakomáról. Asszonyt lopnak más szigetről, vagy védetlen özvegyet, felhizlalják; ők ölik meg, de átküldik egy más falunak, lakmározzanak azok belőle.

azért van, mert félnek a lélektől és azt akarják, hogy ne ismerjen rájuk. A perzsáknál Herod. szerint a lovat is megnyírták ez okból. Mert, hogy a halót magával viszi az állatot abban nagyon hittek. (Hiszen a szellemtől is azért óvakodott az ember, nehogy magával cipelje.) A tótok természetesen tartják, ha valakinek a halála után rövid időre az egyik házi állat elpusztul.

⁸⁷ Később már hitként gondolták, de eredetileg bizonyára csak kifogásként mondták, hogy az évvel beléjük száll a halott szívének, szellemének vérének izmainak ereje.

A következő hónapban ők lopnak, megölik és ahogy a kölcsönös megállapodásuk tartja, ezek falatoznak belőle. Tehát, akik megölték, nem eszik meg. (Ez már nagy haladás.) Okául azt adták, hogy az emberhús megevése erőssé, okossá tesz, az asszonyhus evése pedig különösen növeli az élet erejét.

Bővelkednek azok a szigetek mindenféle ehető állatban,, de ez a luxusételük.⁸⁸

A grönlandi eszkimók a vérboszúban megöltnek kivágják a szívét, a máját megeszik, hogy ezzel a többi rokonoknak is ártsanak.⁸⁹

De nemcsak az egész primitív, állati népeknél, amelynek fokán azonban az egész emberiség végigment, találjuk a kannibálizmust. A későbbi korok fejlettebb kultúrájú népeinél is gyakori volt.

Az araboknál szokásos volt, hogy ittak az ellenség koponyájából.

A Korán (49. 12) azt kérdi; „megenné-e valaki közületek bátyja húsát? nem-e utálná?” Tehát akkoriban az ilyesmi megtörtént még.

Egy régi arab költő azzal dicsekszik, hogy ő nem veti meg a barátja húsát. Al-Achtal azt kívánja, ne jusson az ő húsa az ellenség eledeléül. Mutanabbi kifakad, meddig akarod még a kenyeredhez emberek húsát enni. Egy északafrikai négertörzs a IX. század második felében a Kalifátussal háborúskodott. Biztos történeti források bizonyítják, hogy az ellenség testét egymásnak felosztották, avval együtt kölcsönösen egymást megajándékozták. Közlés van a barbárokról, hogy azok nagy előszeretettel eszik meg az ellenség kezét és ujjait, ez a falat különösen ízlik nekik az italhoz.⁹⁰

A kínaiaknál a beteget vérrel itatják és emberhússal etetik, hogy felerősödjön. Hiteles tanú nem régiben látta, hogy amikor a férj már halálán volt, az asszony levágott a maga karjából egy darab húst és mártással feltálalta, hátha az jót tesz.

A felakasztott bűnösök testét szétdarabolják, eladják és aki megvásárolja, megeszi. A vért is szívesen isszák, mert erőt ad.⁸⁹

⁸⁸ Reallex. Vorg. és Völkerkunde II. 727. Ugyanott a 676 l. a dél-amerikai tűzföldön, mindennapi, hogy a vén asszonyokat megeszik.

⁸⁹ Völkerkunde.

A fejlődési folyamaiban az következik, hogy a hulla felét totem-állattal etetik, a másik felét ők eszik. Ezzel a totem szövetséget erősítik és bár tudatlanul a kannibálizmust gyöngítik. Később a totemtörvények nagyrésze elmaradt, de azért még mindig az állattal megfélemezve eszik a holtat.

Ennek nyomát találjuk Tibetben. Megtörténik de ritka a halottégetés, csak lámáknál, vagy előkelőknél alkalmazzák. Egyesek már annyira felvilágosodottak, hogy a holtat kétrét hajtják, állatbőrbe várják és belevetik a folyóba, De az általános és leggyakoribb, hogy a holttestet felviszik egy *oromra*, ahol a lámák imádkoznak, ráolvasnak. A tömeg azután hétszer jobbról balra körüljárja a holttestet, majd bizonyos távolságba vonul, hogy a hollók és a kutyák azt széjjel téphessék. Az elhalt családjára nagy szerencse, ha csupán madarak fogyasztanak a hullából. Majd visszajönnek, megint hétszer körüljárják a maradványokat, most balról jobbra, aztán a rokonság a holttest mellé kuporodik. A lámák már előbb szorosán mellé ülnek és töreikkel feldarabolják a még megmaradt húst. A főláma eszi az első falatot. Aztán imádkozás közben következnek a többi lámák, végül a rokonok és jóbarátok rávetik magukat a csontokra és lekaparják róla a maradékot. Hiszik, hogy amely holttest húsból ettek, annak jószelleme mindenkorra jószándékkal van hozzájuk.⁹²

⁸⁹ Goldziher: Über Kannibalismus...

⁹⁰ Tschung-Kue.

⁹¹ Meg kell említenem ,hogy amiképpen találunk adatokat „a vad népek és neurotikusok lelki életének némely megegyezéséről” Freud Totem és Tabu című könyveiben. (Ami azonban nincs teljes egészében tárgyalva, hiszen a munka megjelenése óta, az ideg orvosok közrebocsájtott adataiból sokkal szélesebben és meggyőzőbben lehetne ezt már feldolgozni,) aképen a kanibalizmus ezen körvonalozó adataihoz is, hozzálehetne fűzni eseteket arról, hogy az abnormális lelkűek, örömeiket találják a hullák földarabolásában, gyakran megevéseiben. Napjainkban is a tettes több ízben magával vitte a beleket és megette az egyes testrészeket. Egy francia altiszt már gyermekkorában nagy élvezetet talált, döglött. állatok hulláinak feldarabolásában; később emberi holttesteket támadott, mint egy tizenöt esetben felásott a temetőben sírokat és a holttesteket ásóval, karddal, késsel, összevagdalta.” (Kenyeres II. 283 és 383.) „A gyermek nagyon kegyetlen, örömeit találja az állatok kínzásában, legyek, kisebb állatok megcsónkításában. Gyakran megfigyelek őket, hogy amikor nudlit észnek, emberevést játszanak. (Stekel.)

⁹² Landor: 362.

Ezután a folyamat után, ami bizonyára Perzsiában is megvolt, következett amit Zarathusztra rendelt el: ti ne egyétek, hanem állattal (a szent állattal) etessétek halottaikat. Amint már megjegyeztük ez nem ő reá vezethető vissza, nem a tűz, víz, föld szentségének megvédésére parancsolta meg, hanem azelőtt is gyakorlott, általános volt.

Most hozunk erre adatokat, amikor a fejlődésnek ehhez a fázisához értünk.

A baktok halottaikat kutyáknak dobták.⁹³ A hirkániaiakról tudjuk, hogy a farkast valami nemes fajtájú kutyának tartották és neki tették ki a holttestet.⁹⁴ Ugyanígy volt az oritoknál is.⁹⁵ Az ó szibériai kamcsadalok meg a XVIII. század közepén a halott nyaka köré bőrszíjat kötöttek kihúzták a kunyhóból, otthagyták nem messze a kaputól feküdni, hogy a kutyák meg egyék, mert ezzel a lélek erőhöz jut és ahhoz, hogy kutyaszánkón utazzék a másvilágra.⁹⁶ A kalmükök ruha nélkül kiteszik a holtakat a földekre a kutyáknak és madaraknak. A tarbagatai kerületen a lamaita urjanghaiok a halottaikat kiteszik az ebek zsákmánya elől a pusztába, alája csak kis nemez szőnyeget terítenek, szájába pipát teszek, feje alá nyerget, mellé a lovat. Feje táján tüzet gyújtanak és papiroست égetnek. A holttestet leöntik kenderolajjal, hogy mennél hamarabb felfalják az ebek, mert az a rokonságnak nagy öröme.⁹⁷ Az ostják samojedek sátorlányra teszik ki a holtat a vadaknak. A Gazella félszigeten a bainingok rudakon az erdőbe viszik a holtat a vaddiszónak. A tangutok a hullát kétrét hajtják, állatbőrbe várják és

⁹³ Strabo XI. p. 286 cfr. Porphy, de aest.

⁹⁴ Cicero cfr. Curtius 7.24.

A Talmud bizonyára tudta, miért emeli ki, hogy a róka, farkas, kutya, bár hasonlók, mégis különböző állatok. (Kir. I. 6.) Sok nép egynek tartotta azokat. A perzsáknál a kutyáknak ellentéte volt a farkas és erősen pusztították.

⁹⁵ Diodor: 17. 105.

⁹⁶ Reallex. Vorgesichte.

⁹⁷ Munkácsi: A régi magy. lovas temet.... Ami azt illeti, hogy pipát tesznek a halott szájába, ez lehetett azért is, mért megszokott használati tárgya volt, de emlékeztet arra is, hogy nyugat afrikai vatvakok sokáig füstölnek egy pipából a halott szájába, hogy ezzel még egy utolsó élvezetet szerezzenek neki. (Reallex. Vorg.) Hogy a fejnél papirt égetnek, azt bizonyára a kínaiaknál látták. Ők felrajzolják az elhunyt kedveseit, vagyonát, ingóságait és ezeket a képeket elégetik, hogy az ábrák a füsttel fölszálljanak, ott fent valósággá váljanak, a lélek rendelkezésére álljanak. (Tschung-Kue 112.) Persze ez csak maradványa annak, hogy ezeket

úgy teszik ki a vadaknak.⁹⁸ A sémi származású nyugatafrika fennsíkján lakó massaiak kiteszik a holtat, ha nem otthon, a klánon belül halt meg, vagy ha gyermektelen asszony volt; a hiénáknak. (Egyéb esetekben már temetnek.) Ha még az éjjel megeszik, annak a jele, hogy jó ember volt. De ha reggel még érintetlenül találják a hullát, akkor a haragos istenség megengesztelésére, egy fekete kecskebakot áldoznak. Ugyanazon a vidéken lakó vándorobók a gazdag embereket, a sok gyerekeket, ha törzsön belül otthon haltak meg, eltemetik a sátor mellé, hogy hallja a gyermekei beszélgetését és ízlelhessen az ebéd párájának illatát. De legtöbbszörre kiviszik a holtat a táborból úgy 100 lépésnyi távolságra és leteszik a hiénáknak.” Zarathusztra ennek a fejlődési fázisnak idejében, vidéken élt. És a perzsák halottas gyakorlata csak folyamat átmenet az ember emelkedésének történetében. Felfalatási szokásuk, ennek törvénye, vallási parancsa, lépcső a haladás fokán, egy előbbi még régebbi, még primitívebb hitről.

valóságban égették el, vagy temették el a halottal. Később bábukat fektettek a koporsóba, de Confucius azt is megtiltotta. Arra is, hogy bábu képviselje a halottat, akit étellel kínálnak, öltöztetnek, babusgatnak, az ágyba maguk mellé fektetik, sok adatot gyűjtöttek össze. (Karjalainen.)

⁹⁸ Kozlov: 147. 99.

⁹⁹ Merker: 194. és 245.

ÖSSZEFOGLALÁS

A temetkezés történetét, fejlődésének egyik ágát figyelhetjük meg a perzsák halotteltakarításából,

A törzs élete egész mennyiség, ha abból valaki meghalt, azzal az egész klán ereje gyengült. Megették tehát az elhunytat, hogy az elveszettből valamit visszaszerezzenek, (Mint említettük, ez csak utólagos kifogás, eljárásuk mentségére.)

Később a totem-állattal ették, azután pedig csak azzal etették a holttestet.

Zarathusztra idejében a totem-kultusz már csak a szent állatok tiszteletének emlékében él. Ezt növeli és erősíti Zarathusztra, amikor törvénnyel szentesíti, hogy nekik adják a halottat. Régebbi hagyományt tilt el, amikor halott evésért halált szab.

A tűz, víz, föld szentségének szigorú megőrzése idő múlásával azt a hitet erősítette, hogy mindenkor ezek tisztelete követelte meg az eltakarításnak hagyományos gyakorlatát.

A totemisztikus gondolat: — hadd egyesüljön a test a kutyával, az őssel, amiből teremtetett és hadd térjen vissza a kígyóba, amiből a lélek fakadt, — teljesen elmosódott.

Hiszen, amikor már zárt területre, dakhmába, tették a hullát, a kutyát be sem engedték oda és az enyészet gyorsítását a ragadozó madarak falánkságára bízta.

Ez tehát a felelet, a felvetett problémára, hogy miért tették ki a perzsák a halottaikat ragadozóknak.

A tárgyalás során a tisztátlansági törvényeket csupán röviden összefoglaltam, most következne, eredetük ismertetése és lélektani magyarázata. De erre nem jut már hely, a kiszabott keretben.

Kis részét közölhettem csak annak, amit elakartam mondani és amit összegyűjtöttem.

Mindezeket, valamint a kihagyott gyászolási szokásokat, túlvilági és feltámadási hitet, ismertetem majd, Isten segítségével.

AZ IDÉZETT KÖNYVEK:

- Andrae R.:** Die Antropophagie. 1887.
- Aiquasie B.:** Über die Chineser. (Zeitschrift der deutschen morgenländische Gesellschaft. IX. Bd. — Z. D. M. G.)
- Bartholomae Ch.:** Die Gathas des Avesta. 1905.
- Bertholet A.:** Religionsgesichtliches Lesebuch. 1908.
- Blau L.:** Zsidó büvészet.
- Bolte J.:** Quellenstudien zu Georg Rollenhagen 1929. (Sonderausgabe aus dem Sitzungsberichten der Preussischen Académie...)
- Boudriot W.:** Die Altgermanische Religion. 1928.
- Bousset W. — Gressmann H.:** Die Religion des Judentums im späthellenistischen Zeitalter. 1920.
- elemen C.:** Die griechischen und lateinischen Nachrichten über die persische Religion. 1916.
Die Reste der primitiven Religionen im ältesten Christentum.
- Bähnhardt O.:** Natursage. I.—II. 1909.
Die Religion in Geschichte und Gegenwart.
- Dieterich A.:** Mutter Erde. 1925.
Encyclopedia of Religion and Ethich.
- Fábián F.:** Izraelita Családi, Naptár. (Templomi és vallásos szokások.) 1930—31.
- Fáy E.:** Magyarok őshona. 1910.
- Frazer J.:** Der goldene Zweig. (The Golden Bough) 1928.
- Freud S.:** Totem és tabu.
- Geiger W. und Kuhn E.:** Grundriss der Iranischen Philologie. 1904.
- Goldziher L.:** Előadások az Iszlámról. (Heller B. fordítása.) 1912..
Über Kannibalismus aus orientalischen Quellen. Globus No. 70.
Abhandlungen zur arabischen Philologie. 1896.
- Heller B.:** A héber mese.
Mephistophelesz, mint kutya.
- Hornyánszky Gy.:** A görög felvilágosodás tudománya. 1910.
- Ipolyi A.:** Magyar mythológia. 1854.
- Jastrow M.:** Die Religion Babyloniens und Assyriens. 1905. I.—III.
- Jeremiás A.:** Das alte Testament im Lichte des alten Orients. 1916.
Handbuch der Altorientalischen Geisteskultur. 1929.
Allgemeine Religionsgeschichte. 1918.
- Jivanyi Jamshedji Modi:** A Zendaveszta vallás rendszere. Aveszta könyvtár.
- Juga V.:** A szent korona országában élő szerbek.
- Karjalainen K.:** Die Religion der Jugravölker. I.—III. F. F. Comm. 1927.
- Kegel S.:** Perzsia. (Az egyetemes irodalomtörténet. I. kötetében.) 1903.
- Keller O.:** Die antike Tierwelt. 1909.
- Kenyeres B.:** A törvénytörési orvostan tankönyve. I.—II. 1926.
- Keutsch E.:** Apokriphen und Pseudepigraphen des Alten Testaments. 1900.
- Kohut S.:** Über die jüdische Angelologie und Dämonologie in ihrer Abhängigkeit von Parsismus. Z. D. M. G. Bd. XXX.
- Kozłow P.:** Zur toten Stadt Chara-Choto. 1925.
- Krauss S.:** Talmudische Archäologie.
- Landor S.:** Auf verbotenen Wegen. (Reisen und Abenteuer in Tibet.) 1905.

- Merker M.:** Die Massai. 1904.
- Meyer E.:** Ursprung und Anfänge des Christentums. I.—II. 1929.
- Moldován G.:** A magyarországi románok. 1913.
- Munkácsi B.:** Adalékok a magyar halotti szokások pogány hagyományaihoz. Ethn. XI. — A régi magyar lovastemetkezés keleti változatai. Ethn. VII. — Vogul népköltési gyűjtemény. — Árja és kaukázusi elemek a finn magyar nyelvekben. 1900.
- Nansen F.:** Az eszkimók között. Telekes B. fordítása.
- Osztern S.:** Cerberus the Dog of Hades the history of an Idea by M. Bloomfield. (Néprajzi értesítő.) 1906.
- Pechány A.:** A tótokról.
- Pehlevi.** (J. West. Sacr. Book...)
- Preuss J.:** Biblisch — talmudische Medicin. 1911.
- Pröhle V.:** Napkelet.
- Reallexikon** der Vorgeschichte.
- Roheim G.:** Magyar néphit és népszokások. — A kazár nagyfejedelem és a turulmonda. (Ethnographia. 1927.)
- Sausaye-Bertholet Lehmann:** Lehrbuch der Religionsgeschichte. 1928.
- Schefftelowitz J.:** Die altpersische Religion und das Judentum. 1920.
- Smith R.:** Die Religion der Semiten. (Übers. R. Stube.) 1899.
- Spiegel F.:** Eranische Altertumskunde. I.—III. — Avesta die heiligen Schriften der Perser. I—III. 1863.
- Stekel W.:** Üzenet az anyáknak. (Gartner P. fordítása.) II. rész.
- Szimonidesz L.:** A világ vallásai.
- Strausz A.:** Bolgár néphit. 1897.
- Tschung Kue:** Das Reich der Mitte. (Altchina vor dem Zusammenbruch.)
- Völgyesi F.:** Hipnózis és szuggesztió a Bibliában. (Hipnózis gyógy mód aszervi és lelki betegségeknel, c. könyve 59. oldalán. 1929.)
- Völkerkunde** von Fr. Ratzei I.—II.
- Wolff Fr.:** Avesta. Die heiligen Bücher der Parsen. 1924.
- Wundt W.:** Elemente der Völkerpsychologie. 1896.

TARTALOM:

Előszó.....	5
I. Halottas rendelkezések az Avesztában	
a) Az elföldelés bűn.....	7
b) Ragadozóké legyen a hulla.....	8
c) Tisztátlanság.....	10
d) Tisztátlan tárgyak.....	14
II. Egykori írók értesítései.....	16
III. Az elföldelés tilalmának eredete.....	19
A) Totemizmus.....	20
a) Kutya és kígyó az Avesztában.....	22
b) A kutya.....	24
c) A kígyó.....	28
d) Kutya és kígyó.....	30
B) Kannibalizmus.....	31
Összefoglalás.....	38